

Nem nevezték meg a használat helyét és idejét következő énekeknél.

Kelj fel most keresztény lélek. 13. (özv. Török Ferencné, 1943. július). Az 5. ének változata.

Szerencsés óra. 15. (Nyinkó Mihályné 25 mp.). Érdekes *da capo* formájú moll-dallam. Éneklik a „Mennyből az angyal” dallamára is. Szövege az *Orgonavirágokban*.

Megszületett a rég várt Messiás. 16. (Nyinkó Mihályné 20 mp.). „Krisztus Jézus született” távoli változata.

Bárcsak régen. 17. (Nyinkó Mihályné 22 mp. Török Ferencné egy más változatát kezdte el, de nem tudta végig). Nyomtatásban is megjelent és több helyen ismert dallam változata. Másik versszaka :

Látod, pajtás, máris többen vagyunk,
A dudással majd oda ballagunk.
Míg a bárányt elkészítik, addig is mulassunk,
Jézus, Mária, Józsefnek víg éneket mondjunk.

Betlehemek vidékén. 18. (Nyinkó Mihályné, 1943. július). Kedves pásztorének, templomban nem igen szeretik.

A Tápén használatos karácsonyi énekek közül az „Elérkezett ama boldog és szerencsés óra” és a „Betlehemek pusztájában” dal-lama régi énekeskönyvekben, az „A szent Szűznek magzatát” hasonlító változata más népi közlésekben (pl. Volly: Népi játékok, II. 82.) található meg.

ECKERDT LÁSZLÓ

Háború és nemzetközi jog

A KÖZTUDATBAN úgy él a háború és a nemzetközi jog, mint két egymást kizáró fogalom. Úgy látják, hogy mivel a háború az erőhatalom érvényesülése, a jog eszméjét fogalmilag kizárja.

A nemzetközi jogot különben is alig tekinti a közvélemény egyébként ünnepélyesen tett szép ígéreteknél, melyeket az államok még békében is csak addig tartanak meg, amíg érdekeik úgy kívánják. A háborút pedig mindég erős érdekellentét váltja ki s ilyenkor az államok a nemzetközi jogra való tekintet nélkül azt teszik, amit érdekeik parancsolnak.

Bizonyos, hogy ebben a közvélekedésben van valami igazság. De az igazság nem az, hogy a háborúnak és a nemzetközi jognak nincs köze egymáshoz. A háború a hatályban lévő nemzetközi jog szükségképeni függvénye. Maga is nemzetközi jogi fogalom, mely az eset körülményei szerint jogilag különbözőképpen minősülhet, de amely soha sem esik kívül azon a területen, melyet a nemzetközi jog a szabályozása alatt állónak tekint.

A háború lehet először is a *jogérvényesítés eszköze*. A nemzetközi életben a jogérvényesítésnek egészen más módjai és eszközei

vannak, mint az államon belől. Az állam maga gondoskodik az általa kiadott jogszabályok megtartásáról. Ha valaki megszegi a büntetőtörvény rendelkezéseit, az állam saját szervei útján bíróság elé állítja és megbünteti. Ha viszont az illető másnak a magánjog által biztosított jogait sérti meg, az állam a sértettnek rendelkezésére bocsátja a saját erejét, s a bíróság azt, aki a jogot tényleg megsértette, a jognak megfelelő magatartásra kötelezi. A modern államban a jogszabályok megtartása felett a közhatalom őrökdi, a sértettnek nem magának kell gondoskodnia arról, hogy vele szemben jogsértést ne kövessenek el.

Ezzel szemben a nemzetközi jogban az önhatalommal való jogérvényesítés elve uralkodik, az az elv, amely valamikor a magánbosszú és a vérbosszú formájában az egyes emberek közt is érvényesült. Ma az állam megbünteti azt, aki az elszenvedett jogsértésért maga akarna elégtételt venni; az u. n. önbíráskodást nem engedi meg. A nemzetközi életben viszont ez a jog érvényesítésének rendszerinti eszköze.

Az önhatalommal való jogérvényesítésnek a nemzetközi életben persze más eszközei is vannak, mint a háború. Gondoljunk a diplomáciai kényszer különböző eseteire, továbbá a retorziókra és represszáliákra, melyekben a szemet-szemért, fogat-fogért elve valószínűleg meg, ugyanaz a talio-elv, mely a hajdani magánbosszúnak és vérbosszúnak is alapja volt. Ezek végcélja is mindég az, hogy a jogsértőt a jognak megfelelő magatartásra kényszerítsék s ilymódon a jog uralmát biztosítsák.

A háború ultima ratio, az utolsó eszköz, melyhez, mint a jogérvényesítés eszközhöz akkor nyúl az állam, amikor a békés erőszak eszközei felmondták a szolgálatot.

A háború, mint a nemzetközi jogérvényesítés eszköze, jogintézmény, olyan célú, mint a bírói végrehajtás, illetőleg a büntettes bebörtönzése, persze azzal az igen lényeges eltéréssel, hogy itt az erőszak nem szükségképpen a jogeszmé szolgálatában áll. A modern állam bíróságai biztosítékot nyújtanak arra, hogy az állami kényszer tényleg a jogszabályok érvényesülését fogja biztosítani. A háborúnál erre nincs garancia, mert nincs olyan magasabb hatalom, mely a hadviselő felek vitáját elfogulatlanul eldöntené s tárgyilagosan megállapítaná, hogy történt-e tényleg jogsértés s ha igen, azt ki követte el?

A háború azonban nem csak a jogérvényesítés eszköze. A háborúnak főleg mint az új jogalkotás eszközének van nagy jelentősége a nemzetközi életben. A nemzetközi jogszabályok megváltoztatása rendszerint igen nagy nehézségekbe ütközik. Az államok szuverenitása folytán minden államot csak az általa elfogadott nemzetközi jogszabály kötelez. Ennek folytán a nemzetközi jogszabályok megváltoztatása is csak az összes érdekelt államok közös megegyezésével történhetik. Ez a nemzetközi jogot tipikusan merev joggá teszi, mert ott, ahol az állami érdekek szemben állanak egymással, szinte lehetetlen az önkéntes megegyezés. Az élet szakadatlan változása mellett a nemzetközi jogot a mozdulatlanág tendenciája jellemzi.

Pedig az élet nem ismer mozdulatlanságot s ott, ahol nincs meg a jogszabályok jogszerű megváltoztatásának lehetősége, az élet ösztetöri az útjában álló jogot.

Ez a jelenség előfordul az államon belül is. Ha az államhatalom birtokosai nem veszik észre, hogy az erőviszonyok megváltoztak s nem hajlandók a jogrendet a tényleges viszonyoknak megfelelően módosítani, kitör a forradalom. A forradalom, a jog megváltoztatásának erőszakos módja. Erőhatalommal akarja megdönteni a régi jogot, hogy annak helyébe az általa helyesebbnek tartott új jogot tegye.

A nemzetközi jog, mint tipikusan merev jog szinte provokálja a jogszabályok erőszakos megváltoztatását. Ott, ahol az érdekelt felek közös megegyezése nem sikerül, az a fél, melynek a módosítás vitális érdeke, az erőhatalom eszközéhez nyúl s háborút indít a tarthatatlanná vált nemzetközi jogszabályok megváltoztatására. Az ilyen háború nemzetközi jogi forradalom, az államon belőli forradalom minden tipikus kísérő jelenségével.

Nemzetközi jogi forradalom a most folyó világháború is, mely a párizs-környéki békediktátumok tarthatatlan rendelkezéseit van hivatva megdönteni, hogy helyükbe új, igazságosabb nemzetközi jogot tegyen.

A párizs-környéki békediktátumok a volt központi hatalmakat megcsonkították és megalázták. Gazdasági, pénzügyi és katonai rendelkezésekkel tudatosan akarták erőtlenné tenni s ez által saját önző érdekeik szolgálatába tartani őket. A legyőzött államok, első sorban az új erőre kapott Németország ezt az állapotot tartósan nem tűrhette el s mivel hasztalan kísérelte meg a tarthatatlan helyzet megegyezés útján való megváltoztatását, szükségképen ki kellett robbanni a háborúnak.

A tengelyhatalmak új nemzetközi jogot akarnak teremteni, hogy az erőtlő duzzadó nemzetek számára az élet és fejlődés lehetőségét biztosítsák. Az angolszász hatalmak viszont a tételes nemzetközi jog szilárd bástyának gondolt épületéből bűnös támadásnak és durva jogsértésnek minősítik ezeket a törekvéseket, s még a háborút közvetlenül megelőző években is mindent elkövettek az uralmukat biztosító statusquo fenntartására. Olaszország ellen szankciókat alkalmaztak, midőn nemzeti fejlődése számára Afrikában új területeket keresett s Németország javára is csak a viszonyok rendkívüli nyomása alatt voltak hajlandók a müncheni egyezmény által bizonyos területi engedményekre.

A háború, mint nemzetközi forradalom, kétségenkívül az erőhatalom elvét viszi bele a nemzetközi életbe, de vajjon nem az erőszak elve érvényesül akkor is, amikor az élet reális erőinek természetes munkáját megakasztják?

A jog nem szükségképen ellentéte az erőszaknak, sokszor éppen magának az erőszaknak az eszköze. A békediktátumokat az erőhatalom hozta létre s rendelkezéseiket az igazságtalan nemzetközi jogszabályokra támaszkodva az erőhatalom tartotta hatályban. Lehet-e a megdöntésükre indított háborút úgy állítani be, mint nyers erőszak támadását a jog és igazság ellen? Nem a békediktátumok-

ban intézményesen megszervezett erőhatalmat akarja-e ez a háború a jog és igazság érdekében megdönteni?

Olyan kérdés, amelyben a szemben álló felek soha sem érthetik meg egymást. Éppen úgy, mint az állami forradalom tényeit is szükségképen ellentétesen minősítik a legitim hatalom birtokosai, akik ellen a forradalom irányul s azok, akik a forradalmi megmozdulás hívei. A hatalom birtokosai a forradalmároknak büntetéseket látnak s ha a hatalmuk megvan rá, bíróság elé állítják, bebörtönzik, vagy kivégzik őket, a forradalom hívei viszont nem büntetéseket látnak azokban, akik mozgalmukat kezdeményezték, hanem a szabadság és igazság bajnokait, akik az erőhatalom ellen a jog igazi eszméjéért küzdenek.

A háború tehát, mint a jogalkotás és jogérvényesítés eszköze, a mai nemzetközi jog szükségképeni intézménye. A háború kiküszöbölését szeretik utópiának mondani. Nyilvánvalóan utópia is, ha valaki arra gondol, hogy egyszerűen papirosra vetett tilalmakkal szüntessék meg a háborút. A háború megszüntetésének jogi előfeltételei vannak, a nemzetközi jogot gyökeresen át kell alakítani ahhoz, hogy a háború feleslegessé váljék.

A háború csak akkor küszöbölhető ki, ha a nemzetközi jog arról a szerepről, amelyet a háború ma a jogalkotás és a jogérvényesítés terén játszik másképen gondoskodik. Az bizonyos, hogy a háború nem ideálisan tölti be ezt a szerepet. Nem gondolok most a háború pusztításaira s azokra a szörnyű áldozatokra, amelyeket a háború a nemzetektől és az egyesektől követel. Nem ideális a háború, mint a kikényszerítés eszköze azért, mert nincs garancia arra, hogy tényleg a jogot fogja érvényesíteni s nem a jogtalanságnak szerez érvényt s hogy másrésről az a jogi rendezés, amely a háború eredményeként jön létre, az igazságosságnak s az élet reális követelményeinek megfelelő lesz.

A háború az erőhatalom elvének érvényesülése, s nagyobb erővel alátámasztott akaraté tekintet nélkül a jogra és az igazságosságra.

Mondhatná valaki, hogy a háború, mint a nemzeti erők teljes kifejtése, az életképes nemzetek érvényesülését biztosítja a kiöregedett nemzetekkel szemben s így olyan állapotokat teremt, melyek a nemzeti erők igazságos mértékével összhangban vannak. Kétségtelen, hogy ebben az állításban van valami igazság, de semmi esetre sem fogadható el ez a tétel a világháborúkra vonatkozólag, melyben a szövetkezett államok két tábora áll egymással szemben. Az ilyen háború a győztes táborban lévő államok közül egyesek számára igen sokszor nem a saját nemzeti erői alapján biztosít a jogi rendezés során előnyöket, hanem tisztán azért, mert, — esetleg árulással, — idejében a győző hatalmak oldalára álltak.

Gondoljunk csak Románia esetére, mely az első világháború után soha nem képzelt területnagyobbodáshoz és hihetetlen előnyökhöz jutott, nyilvánvalóan nem a háborúban tanúsított hősiességi kifejtése alapján, hanem azoknak a szövetséges és társult nagyhatalmaknak az erejéből, melyekhez idejében csatlakozott. Azt a té-

telt tehát, hogy a háború mindég a nemzeti erő kifejtésnek megfelelő eredményeket produkál, nem fogadhatjuk el.

Nem kétséges, hogy a háború a jogérvényesítésnek és a jogalkotásnak tökéletlen eszköze. A helyzet ugyanaz, mintha az államon belül mindig annak volna igaza, aki vagy maga jobban tud verekedni vagy akinek jobban verekedő cimborái vannak, illetőleg mindég olyan jogszabályokat alkotnának, amelyek az erősebb érdekeit szolgálják. Az államon belül a jog hivatása az, hogy az igazság megteremtője legyen. Bizonyos, hogy a nemzetközi életben is ez az ideál, mely felé törekednünk kell.

MIVEL LEHETNE a háborút, mint a jogérvényesítés és jogalkotás eszközét helyettesíteni?

A háború akkor válnék feleslegessé, ha a nemzetközi hatalomnak olyan szervezete alakulna ki, mely egyes nemzetek egyéni erő kifejtése helyébe az igazság elvét biztosító egyetemes nemzetközi hatalmat tenne, éppen úgy amint az állami életben az egységes állami közhatalom vetett véget az egyesek, illetőleg az egyéni csoportok egymás közötti szakadatlan küzdelmének és szüntette meg az oligarchiák garázdálkodását a nemzet gyöngébb tagjai felett.

A nemzetközi hatalomnak a történelem folyamán különböző szervezési módjai voltak. A római birodalom hatalmát az akkor ismert egész világra kiterjesztette. Egy államnak a hatalma volt a többi összes népek felett gyakorolt nemzetközi hatalom, ez az egységes nemzetközi hatalom rendszere. Ugyanez a gondolat valósult meg a középkori német-római birodalomban is, azzal az eltéréssel, hogy itt az egységes hatalomnak két feje volt: a pápa és a császár, s ez a hatalom egységének gondolatához már bizonyos kettősséget csatolt.

Ez a rendszer csak ott valósulhat meg, ahol van egy abszolút hatalmi túlsúly, mely mint ilyen, képes akaratának a többi összes népeket alávetni. Ebben a rendszerben a világbirodalom gondolata valósul meg, egy birodalom keretébe kívánja összefoglalni az egész emberiséget. Az ilyen világbirodalomban mai értelemben vett nemzetközi jogról nem is lehet szó. Az egyes népek külön jogi szervezetei nem államok, csak egy egységes állam kisebb, vagy nagyobb önállósággal rendelkező részei, a birodalomban elfoglalt helyzetüket a birodalom közjoga s nem nemzetközi jog határozza meg.

A másik rendszer az egymástól független államok közösen gyakorolt nemzetközi hatalmának, a koordináció elvén nyugvó nemzetközi jogközösségnek mai rendszere. A nemzetközi hatalom itt is egyetemes, t. i. ugyanaz a hatalom érvényesül valamennyi államra vonatkozólag, de ez a hatalom már nem egy államnak a hatalma, hanem az összes államok külön-külön hatalmának eredőjeként áll elő. Ebből következik az is, hogy itt a nemzetközi hatalom nem olyan egységes és határozott, mint a világbirodalomban. Az egyes államok, első sorban persze a vezető nagyállamok közt esetenként megegyezésre van szükség, hogy olyan hatalmi túlsúly alakulhasson ki, amely mint legerősebb hatalom, akaratát minden vonatkozásban érvényesíteni tudja. Ezt a rendszert az államok egyenjogú-

ságának elve s az állami szuverénitás jellemzi. Saját területén minden állam azt teszi, amit akar, legalább jogilag nincs kötelezve arra, hogy más államoktól parancsokat fogadjon el s azoknak engedelmeskedjék.

A szuverén európai államok kialakulásával a nemzetközi hatalomnak ez a rendszere lépett életbe.

Ez a rendszer szükségképpen bizonyos nyugtalanságot vált ki a nemzetközi életben, mert nincs határozott és szervezett hatalom, mely egységes akaratot érvényesítene: céltudatos nemzetközi jogszabályokat alkotna s azok betartását ki tudná kényszeríteni. A nemzetközi hatalomnak e mellett a szervezési módja mellett örökös kompromisszumok jellemzik a nemzetközi életet, olyan megoldások, melyek teljesen senkit sem elégítenek ki s amelyek éppen ezért mindég csak ideiglenes jellegűek.

Az első világháború után megkísérelték, hogy ennek a koordinációs elven nyugvó nemzetközi hatalomnak határozottabb szervezetet adjanak. Ez a szervezet volt a Nemzetek Szövetsége. A Nemzetek Szövetsége sem volt az államok felett álló hatalom, megalkotása nem jelentett visszatérést az egységes hatalmi rendszerhez, a világbirodalmi gondolathoz. A Nemzetek Szövetsége a tagállamok önállóságát és szuverénitását érintetlenül hagyta. Az ő szuverén akarataikat volt hivatva összhangba hozni s ily módon intézményesen biztosítani azt, hogy az államok sokszor ellentétes törekvéseiből mégis kialakuljon egy közös akarat, mely nemzetközi hatalomként érvényesülni tud.

Ez a kísérlet nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Eltekintve attól, hogy azok a politikai célkitűzések, melyeknek szolgálatába a Nemzetek Szövetségének erejét állították, megdöbbszentően egyoldalúak voltak, s nélkülözték a tárgyilagosságnak és igazságosságnak azt a követelményét, mely nélkül semmiféle jogi szervezet nem érhet el tartós eredményeket, maga a szervezet sem volt alkalmas arra, hogy megszüntesse a nemzetközi hatalom labilitását, mely nyugtalanná és bizonytalanná teszi a nemzetek egymás közötti életét. A Nemzetek Szövetsége csak addig képviselt tényleg érvényesülni tudó erőt, amíg a benne szereplő nagyállamok egyet értettek egymással. A Szövetség annyiban volt fejlődés a megelőző állapottal szemben, hogy állandó szervezetével megkönnyítette ennek az egyetértésnek a megteremtését. Mihelyt azonban a nagyhatalmak közt olyan ellentétek keletkeztek, amelyeket kiegyenlíteni nem lehetett, a Nemzetek Szövetsége szükségképen felmondta a szolgálatot, mert önmagának nem volt hatalma. A Nemzetek Szövetségében csak a tagállamok együttes ereje volt hatalom, s mihelyt a tagállamok erejét nem tudta egyesíteni, megszűnt az a hatalmi tulsúly amely az államokkal szemben érvényesülni tudó nemzetközi hatalom lényege.

A TENGELYÁLLAMOK PROGRAMMJA ezzel szemben a külön hatalmi területek nemzetközi jogi rendszere, az a rendszer, amelyben minden nagyhatalomnak a többiekétől elkülönített területe van. Ez a terület, melyet a német terminologia Grossraum-nak

nevez, az illető nagyhatalom hegemoniája alatt áll, ő gyakorolja ott minden más idegen állam kizárásával a nemzetközi hatalmat mindazok felett a népek felett, melyek a Grossraum területén élnek, kisebb-nagyobb autonómiát, esetleg külön államiságot is biztosítva nekik a „birodalom“ keretein belül a maguk külön népi életének kifejtésére.

A külön hatalmi területeknek ez a nemzetközi jogi rendszere nem új keletű, nem német elgondolás, hanem az amerikai Monroe-elvre vezethető vissza, melyet Monroe az Unio akkori elnöke 1823-ban állított fel, s melynek lényege közismerten az a tétel, hogy Amerika az amerikaiaké, s hogy az Unio nem tűri más kontinensek népeinek az amerikai államok ügyeibe való beavatkozását.

Ez a Monroe-elv az idők folyamán persze átalakult. Kezdetben az Unio hegemoniáját az amerikai kontinens felett akarta biztosítani. Az Unio imperialista törekvéseinek azonban később messzebbmenő célkitűzései lettek s ezek a célkitűzések — amint a legújabb események világosan mutatják — nem korlátozódtak az amerikai kontinensre. Minden nemzet igyekszik uralmát a lehető legszélesebb területre kiterjesztetni, az Unionál a Monroe-elvben megformulázott külön hatalmi terület tétele csak lépcső volt a világuralmi törekvések felé.

A KÉRDÉS MOSTMÁR AZ, hogy a nemzetközi hatalom három különböző rendszerében minő helyet foglal el a háború?

Már említettem, hogy jogrend kényszerítő hatalom nélkül nem képzelhető el. A jog mögött ott kell állnia a legerősebb társadalmi hatalomnak, mely érvényesülését szükség esetén erőhatalommal is ki tudja kényszeríteni. A nemzetközi jogban is szükség van erőhatalomra, a nemzetközi jognak sokszor emlegetett bizonytalan érvényesülése éppen azzal van összefüggésben, hogy ez az erőhatalom sokszor hiányzik, illetőleg nem az az abszolút hatalmi túlsúly, mely feltétlen érvényesülését biztosítani tudná. Az államon belüli jog mögött az államhatalom áll. Ha az államhatalom meginog s nem tud abszolút hatalmi túlsúlyként érvényesülni, meginog maga a jogrend is, amint ez a forradalomban, s a forradalmat megelőző időkben történik. Az államhatalom meggyöngyülése szükségképen együtt jár a belső küzdelmekkel a politikai pártok, társadalmi osztályok és egyesek között külön érdekeik biztosításáért, sőt esetleg magáért a hatalomért, s ez persze az államhatalom további gyöngyülését eredményezi.

A mai értelemben vett háború is ilyen küzdelem. A háború a nemzetközi jog érvényesüléséhez szükséges hatalom megnyilvánulása, de nem olyan egységes és intézményesen szervezett hatalom, mint az állam impériuma. A háború mindég azért tör ki, mert bizonytalan a hatalmi túlsúly, nem nyilvánvaló, hogy hol van a nagyobb erő, vitás, hogy ki képes új nemzetközi jogot statuálni, illetőleg a régit kikényszeríteni.

Ebből következik, hogy a háború veszélye annál kisebb, minél egységesebb és határozottabb a nemzetek egymásközzötti életét szabályozó nemzetközi hatalom.

Mai értelemben vett háború nem lehet ott, ahol egy birodalom világhatalmat gyakorol. Itt a birodalom hatalma fölényes erő az alávetett államokkal szemben. Ha az egyes részek esetleg ellene fordulnak is a birodalmi hatalom egyik vagy másik intézkedésének, ez a megmozdulás az erőviszonyok folytán kilátástalan s jogilag nem háború, csak zendülés, mely büntetést von maga után. Nemzetközi jogilag legfeljebb polgárháborúvá lehet, de ez is csak akkor, ha a világhatalom hatalma már megingott s bizonytalanná vált, hogy melyik oldalon van a nagyobb erő. Hasonló a helyzet a külön hatalmi területek rendszerében is, de persze csak a külön hatalmi területeken belül. A hegemoniát gyakorló állam kizárja a háború lehetőségét a vezetése alatt álló államok közt. Ha közöttük viszály merül fel, ezt a birodalom parancsszava dönti el. Elképzelhetetlen a háború a hegemoniát gyakorló birodalom ellen is, mindaddig, míg az hatalmának birtokában van. A birodalom ellen irányuló akciók itt is jogellenesek és megtorlást vonnak maguk után, éppen úgy, mint ahogyan az államhatalom megtorolja az ellene irányuló cselekményeket.

A külön hatalmi területek rendszere azonban nem zárja ki a hegemoniát gyakorló birodalmak egymás közötti háborúját, mert felettük már nincs olyan nemzetközi jogi hatalom, mely valamenyny birodalommal szemben hatalmi túlsúlyt jelentene s akaratát ki tudná kényszeríteni. Ebben a vonatkozásban a helyzet ugyanaz, mint a szuverén államok koordinációjának elvén felépített mai nemzetközi jogközösségben. Bizonytalanná válhat, hogy hol van a nagyobb erő, s háborúra lehet szükség ennek a bizonytalanságnak megszüntetésére. A külön hatalmi területek rendszere tehát nem zárja ki fogalmilag a maihoz hasonló világháborúkat s hogy ezek a háborúk nem csak a hegemoniát gyakorló nép háborúi lennének, hanem felölelnék a szembe került birodalmak összes népeit, az nyilvánvaló.

A háborút a nemzetközi jognak csak az a rendszere zárja ki, amely az állami impérium analógiájára az egyes államok felett álló olyan egységes nemzetközi hatalmat szervez meg, amely minden körülmények közt és minden vonatkozásában a legnagyobb erő, s mint ilyen az államokhoz parancsokat intéz, s azoknak érvényt tud szerezni.

A NEMZETKÖZI HATALOMNAK ez a rendszere persze igen lényegesen megváltoztatná az államok mai nemzetközi jogi helyzetét. Ezzel a hatalmi rendszerrel az államok szuverénitása nem fér össze.

Az állami szuverénitás az államok szabadsága. Ennek a szabadságnak éppen úgy két iránya van, mint az egyesek szabadságának az államon belül. Az egyeseket megillető egyéni szabadságnak, minő pl. a személyes szabadság, a vallás- és tanszabadság, analógiájára az államnak is van szabad cselekvési köre, ahol akaratát minden idegen beavatkozástól mentesen érvényesítheti. A szuverén állam saját területén a nemzetközi jog korlátai közt azt teheti, amit akar. De van az állami szabadságnak egy másik iránya is. Az egyeseknél

az egyéni szabadság, t. i. az állami beavatkozástól mentes szabad cselekvési kör mellett megkülönböztetjük az ú. n. politikai szabadságot, melynek alapján az egyesek maguk is részt vesznek az államügyeinek intézésében úgy, hogy az állam hatalma nem mint idegen hatalom érvényesül velük szemben. Képviselőket választanak s ezek útján részesek a törvényhozó hatalomban, az önkormányzat útján részt vesznek a kormányzatban és a közigazgatásban s ezáltal az államhatalom legalább részben saját hatalmukká lesz. Az államok is résztvesznek a nemzetközi hatalom gyakorlásában, mégpedig azzal a hatállyal, hogy a nemzetközi hatalom minden ténykedése csak úgy érvényes velük szemben, ha azt magukra nézve kötelezőnek elfogadták. Az államot csak az a nemzetközi szerződés kötelezi, melyet elfogadott, nemzetközi bíróság csak akkor ítélezhetik az őt érintő ügyekben, ha a bíraskodásnak alávetette magát és saját területén önmaga hajtja végre a saját szervei útján az általa is elfogadott nemzetközi jogszabályokat és intézkedéseket. Persze, a kisebb államokat nem egyszer kényszerítik a hozzájárulásra éppen úgy, mint az államon belül is előfordul, hogy egyeseket politikai jogainak ilyen vagy olyan értelemben való gyakorlására kényszerítene.

A szabadság a nemzetközi alkotmánynak igen lényeges elve s bizonyos, hogy a szabadságnak éppen a kisebb államok szempontjából van igen nagy jelentősége.

Az a nemzetközi jogi rendszer, amely az államok felett álló egységes nemzetközi hatalom elvén épülne fel, szükségképpen megszüntetné az államok szabadságát, ugyanakkor, amikor az állami életben megszokott „rendet“ a nemzetközi életben is megteremtené. A rend és szabadság a nemzetközi jog terén is ellentétes fogalmak. Kétségtelen, hogy a nemzetközi jog bizonytalansága és nem alaptalanul hangoztatott gyöngesége éppen az állami szuverénitásból ered. Nyilvánvaló, hogy az állami életben is sokkal erősebb és hatályosabb az a jog, amely megett erős központi hatalom áll, mint annak a rendi államnak a joga, melynek életét az uralkodó és a rendek közötti hatalmi versengés töltötte ki s amelyben mindég az a jogszabály érvényesült, mely a pillanatnyilag erősebb fél: az uralkodó, illetőleg a rendek érdekeit szolgálta.

Az egységes és erős nemzetközi hatalom megszüntetné a háborút, de megszüntetné egyidejűleg az államok szuverénitását is.

Így kapcsolódik össze a nemzetközi jogban a háború és a szabadság fogalma. A háborúban nem szabad csak az egyesek és a nemzetek szenvedéseit, az általuk hozott áldozatokat, s a háború okozta pusztításokat látni, a háború egyszersmind a nemzeti szabadság biztosítója is. Hogy nem a legtökéletesebb biztosíték, s hogy nem védi meg feltétlenül a nemzeti szabadságot, az kétségtelen, de mégis biztosítja azt, hogy az államok ellenszegülhetnek a nemzeti létüket és érdekeiket fenyegető idegen akaratnak és nem kénytelenek az ellenség parancsainak némán és türelmesen alávetni magukat.

Gondoljunk csak arra, mennyire értékelte a magyar nemzet az Arany Bullának az ellenállási jogot biztosító pontját s másrésről, hogy a dinasztia is milyen jelentőséget tulajdonított a jus resistendi

eltörlésének. A királyi hitlevelek mindvégig külön kiemelték ennek a rendelkezésnek hatályon kívül helyezését. A háborúviselés joga, a *jus belli*, mely a nemzetközi jog értelmében a szuverén államokat megillető jog, lényegében az Arany Bulla által biztosított *jus resistendi*-vel azonos. Mindkettő a fegyverfogás jogosságát ismeri el a nemzet szabadságának és vitális érdekeinek, életének és fejlődésének biztosítására.

A nemzet jogait és szabadságát a fejlődés további során az alkotmány a *jus resistendi*-nél tökéletesebb eszközökkel biztosította. Elképzelhető a nemzetközi jogban is olyan szabályozás, amely a nemzeti érdekeknek a *jus bellinél* hatékonyabb biztosítékokat fog nyújtani. De ennek a szabályozásnak az előfeltételét meg kell teremteni: ez az előfeltétel a nemzetek érdekeit bölcsen összeegyeztető igazságos nemzetközi jogrend mindenkiel szemben feltétlenül és egyformán érvényesüljön.

Az első világháborút követő nemzetközi jogfejlődés lehetetlen célt tűzött maga elé, mikor a háborút az állami szuverénitás elvének sértetlen fenntartása mellett akarta kiküszöbölni. A háború csak akkor volna kiküszöbölhető, ha helyébe az egységes és erős nemzetközi hatalom lépne a maga szankció-háborújával, mely szankció-háború már az államhatalom büntetéseiével és végrehajtásával lenne azonos jogi természetű, s így egészen más volna, mint a más értelemben vett háború.

A háború és az állami szuverénitás az individualizmus elvét jelenti a nemzetközi életben, s alig lehet arra gondolni, hogy ezt az individualizmust a nemzetközi jogban is — úgy, amint ez az államon belüli jogok nagy részében történt — belátható időn belül a közösségi eszme váltja fel. Az individualizmus s az ezzel együttjáró szabadság az állami életben belül reakció volt kevesek elnyomó és kizsákmányoló törekvéseivel szemben s akkor bukott meg, amikor a szabadság féktelen kihasználásával maga lett az elnyomás és kizsákmányolás eszközévé. A közösségi eszme csak ott ölthet testet, ahol mindenki érdekeit alávetik az összeség érdekének, különben hamis jelszó marad és bukásra van ítélve.

A nemzetközi politikában szinte érthetetlen módon ma is a legdurvább egoizmus uralkodik, mintha olyan falak vennék körül, amelyeket a keresztyén erkölcs követeléseinek átlépni nem lehet. A jog legmagasztosabb feladata a gyenge védelme az erősebbel szemben. Mikor fog a nemzetközi jog a kis államoknak hathatós védelmet nyújtani arra, hogy a nagyhatalmak összeütköző érdekeinek küzdelmében saját nemzeti érdekeiket megóvhassák? Az államon belüli jog azzal, hogy a szociális gondolatnak mind nagyobb mértékben ad rendelkezéseiben helyet, a kisemberek független és szabad életét akarja a hatalmasokkal szemben biztosítani. Hol van a nemzetközi jog ennek a gondolatnak a kis nemzetek részére való biztosításától?

BUZA LÁSZLÓ